

Eesti ja läti keelesuhetest

Lembit Vaba

Mis meid lähendab. Läänemeresoome keeled, kuhu eesti keel kuulub, põlvnevad ühisest läänemeresoome algkeelest. Läänemeresoome keelte omavahelist sugulust pole võhikulgi raske märgata, kõrvutades grammatilisi vorme ja sõnu. Kuid iseseisva arengu ajal on läänemeresoome keeltes toimunud hulgaliselt eriarenguid. Võrreldes eesti keelega on näiteks soome keel säilitanud hulgaliselt vanapäraseid jooni. Eesti sõnad on sise- ja lõpukao tõttu muutunud lühemaks ja palju vana grammatikat on kadunud.

Läti keel kuulub indoeuroopa suurkeelkonna balti keelerühma. Koos leedu keelega on need ainsad balti keeled, mis sellest kunagisest arvukast keeleperest on püsinud tänaseni. Läti keel on võrreldes leedu keelega tugevasti muutunud. Nii nagu eesti keeles on ka läti keeles muutunud sõnad lühemaks ja grammatika tugevasti lihtsustunud. Läti keeles on rõhk praktiliselt alati sõna algul, mis võib olla läänemeresoome mõju. Läti keel on toonikeel. Silbitoone on kolm. Eesti keelt iseloomustab vältevaheldus, mis järsult eristab teda teistest läänemeresoome keeltest. Eesti vältesüsteem on väga hästi võrreldav läti silbitoonidega: eesti teine välde meenutab läti pikka (venivat) tooni, eesti kolmas välde aga läti tõusevlangevat tooni, nt *Saale* (naisenimi) ja *zāle* (saal) – (palju spordi)*saale* ja *zāle* (rohi, ravim).

Mis meid eristab. Sookategooria on läänemeresoome keeltes teatavasti väga nõrgalt arenenud. Eesti keel on soovõrdne keel (puudub grammatiline sugu), läti keelele kui indoeuroopa keelele on aga omane väga hästi arenenud grammatilise soo kategooria. Läti sookategooria reeglitele on allutatud kõik sõnaliigid: nimi-, omadus-, arv-, asesõnad, tegusõnade kesksõnavormid. Praktiliselt igast ametit, elukutset, aunimetust vms nimisõnast võib tuletada nii mees- kui ka naissoovormi. Tänapäeva läti perekonnanimistu on kahesooline (*Lapiņš* – *Lapiņa*). Selline perekonnanimede süsteem loodi Lätis sihiteadliku töö tulemusena 20. saj alguskümnele. Enne seda kandsid läti naised kas sama perekonnanime kui mehed (*Anna Lapiņš*), nime sootunnuseta (*Anna Lapiņa*) või käändevormis olevat kuju (*Lapiņu Anna*). Algselt kunstlik kahesooline perekonnanimesüsteem juurdus Lätis tänu keelele väga iseloomulikule grammatilise soo kategooriale.

Läänemeresoome keeleline aluskiht tänapäeva läti keeles. Umbes 1400 aastat tagasi asustasid tänapäeva Põhja- ja Ida-Läti lõunaestlased ja liivlased, kes on vähehaaval sulandunud ühte tänapäeva lätlaste eelkäijatega. Praegune eesti-läti etniline piir kujunes põhijoontes välja 13. saj

alguseks. Liivi ja lõunaeesti jälg tänapäeva läti keeles on märgatav eriti sõnavaras ja kohanimistus.

Läti-eesti keelekontaktide iseloom. Keelekontaktid on esmajoones inimestevahelised kontaktid. On ootuspärane ja loomulik, et naabrid omavahel suhtlevad ja vahetavad ainelise ja vaimse kultuuri kogemust. Kahe rahva, kahe keele kontaktid on enamasti kahe-, mitte ühepoolsed, mis avaldub keeleelementide laenamises. Eesti ja läti keel on täis vihjeid ja märke aegadetagustest suhetest: keeles talletub vastastikuse suhtlemise ajalugu küllaltki hästi. Lätlaste ja eestlaste suhtlus emmas-kummas keeles on toimunud ja toimub piiriäärses kontaktvööndis. Eesti murdekeele läti sõnalaenude sisu räägib ühemõtteliselt selliste kontaktide kitsalt perekondlikust iseloomust: domineerivad toitute-jookide ja rõivanimetused. Valdavalt on läti-eesti ja eesti-läti kontaktid siiski keeleülesed: need on toimunud ja toimuvad prevaleerivate keelte vahendusel. Nii eesti kui ka läti keelt on mõjutanud ja mõjutavad kolm jõulist kontaktkeelt: saksa, vene ja inglise keel.

Eesti keeleaines lätikeelses sotsiaalmeedias. Läti urbaanne folkloor ja sellega seotud kõnekeelsed etnonüümid. Eesti repertuaar internetis kollektiivselt loodavas *Mūsu tautas lamuvārdis*-kogumis (Meie rahva sõimusõnad).